

ser, loc. cit., et Verivis. Secus est, si sacerdotem catholicum inibi non habent, nec tuto ad eum venire valent.

139. Infertur III. Matrimonia catholicorum Augustæ, Ratisbonæ, ubi concilium Tridentinum est promulgatum, ipsique catholici cum hæreticis permixti libere vivunt, parochosque catholicos vel ibidem habent, vel in vicinia facile habere possunt, invalida esse, si absque præsentia parochi et testium contrahunt, quæ cuncta patent ex declarationibus allegatis. (ADNOTATIO LXXIV.)

140. *Matrimonia hæreticorum in locis promulgati concilii sine præsentia parochi et testium contracta sunt nulla.* — Quæritur IV. An, et quando matrimonia hæreticorum sint invalida? Resp. I. De matrimoniis hæreticorum ob defectum veri parochi catholici ac testium clandestinis, eodem fere modo esse discurrendum, quo de matrimonio catholicorum hactenus discurrimus. Videlicet primo, quod si absque præsentia parochi et testium contrahantur in locis, ubi concilium Tridentinum non fuit promulgatum; vel ubi promulgatum quidem est, parochus tamen, aut ordinarius catholicus ibidem non invenitur, nec tutus ad eum accessus est, omnino valeant, « nisi NB. aliud obstet. » Secundo e contra invalida sint, si contrahantur in locis promulgati concilii, ubi vel ordinarius et parochus catholicus adest, vel in vicinia facile ac tuto haberi possit. Tota conclusio patet ex allegatis declarationibus cardinalium, utpote quæ etiam de hæreticis procedunt, prout bene observat Bosco, loc. cit., n. 133, post Zypæum, Bruno Neusser, et alii, patetque ex ipsis declarationibus verbis expresse sonantibus: « Hæreticos quoque ubi decretum dicti cap. I, est publicatum, teneri talem formam observare, et præterea ipsorum etiam matrimonia absque forma concilii, quamvis coram ministro hæretico, vel magistratu loci contracta, nulla atque irrita esse.

141. *Nova hujus declaratio cardinalium affertur.* — Confirmatur hæc secunda pars ex recentissima declaratione cardinalium, vi cujus nullum ac irritum declaratum fuit matrimonium ex eo, quod fuerit sine præsentia parochi, etsi coram magistratu sæculari hæretico contractum sit in loco, ubi concilium erat promulgatum, et facile haberi aut adiri potuisset parochus catholicus, declaratio quam refert Bruno Neusser, l. c. disp. 182, q. 2, ad finem est sequentis tenoris.

RUREMONDENSIS MATRIMONII. — Catholicus cum hæretica, quæ hæresin abjurare promiserat, matrimonium coram magistratu sæculari in loco ubi concilium Tridentinum est receptum, et parochus commode haberi et adiri poterat, contraxit, et postea consummavit. Verum quia mulier non solum ad hæresin abjurandam adduci non potuit, sed etiam alteri viro nupsit; orator ad partes viventes sub obedientia sanctæ sedis se recepit et cum alia muliere contrahere desiderat: sed quoniam ordinarius recusat permittere absque sacræ Congregationis declaratione, orator supplicat decerni: An prædictum matrimonium ab ipso cum dicta hæretica, modo ut præfertur, sit nullum?

Die II maii MDCLXXVI, sacra congregatio eminentissimorum S. R. E. Cardinalium concilii Tridentini interpretum secundum ea, quæ proponuntur; censuit dictum matrimonium fuisse nullum. — J. Cardinalis Columna præf. (L. S.) St. Archiepiscopus. Brancaccius episc. Viterbiensis. Gratis etiam quoad scripturam.

Dicitur notanter in conclusione, « nisi aliud obstet, » etsi enim in locis non promulgati concilii matrimonium ex defectu assistentis parochi clandestinum sit validum, erit tamen invalidum, si cum alio impedimento dirimente contractum fuit, uti statim dicetur.

142. *Matrimonia hæreticorum cum impedimento ecclesiastico dirimente quocunque contracta sunt nulla.* — Resp. II. Omnia matrimonia hæreticorum cum alio, quam clandestinitatis impedimento, etsi vi solius legis ecclesiasticæ dirimente ubicunque tandem contracta, irrita sunt ac invalida. Hanc conclusionem tenent ac tenere debent omnes, qui conclusionem præcedentem num. 140. positam tenent; cum juxta dicta ibidem matrimonia hæreticorum contra irritans decretum concilii Tridentini sess. 24, de Reform. matrim. cap. I, contracta sint nulla, nulla quoque et irrita erunt contracta ab eis contra alias leges ecclesiasticas irritantes, v. g. cum consanguinea vel affine « intra quartum gradum, » aut rapta, vel cum impedimento criminis; cum non sit major ratio, cur hæreticorum matrimonia contra unam legem irritantem ecclesiasticam sint irrita, et non sint irrita, quæ contrahuntur contra aliam similiter irritantem legem ecclesiæ, arg. c. *Translato*. 3. de *Constitut.* et l. *Si libertam*. 28. c. de *Nupt.*

143. *Hæretici tenentur ad leges ecclesiæ.* — Ratio autem tam hujus, quam præcedentis conclusionis quoad secundam partem, quod videlicet matrimonia hæreticorum sine præsentia parochi, et universaliter contra quamcunque legem ecclesiæ irritantem, seu cum impedimento dirimente contracta, sint nulla, est; quia hæretici per baptismum ecclesiam ingressi tenentur ad omnes leges ecclesiasticas pro universali ecclesia latas prout solutis objectionibus amplius docuimus lib. I, tit. II, § 12, a. n. 274, ergo etiam ad leges irritantes matrimonia cum impedimento dirimente contracta.

144. *Consuetudo eorum contra leges ecclesiæ est irrationabilis et invalida.* — Nec dicas cum quibusdam adversariis contra utramque conclusionem, leges ecclesiasticas apud hæreticos consuetudine legitime præscripta esse sublatas: cum enim contra legem ecclesiasticam valeat consuetudo legitime præscripta, e. fin. de consuetud. hæretici autem consuetudinem jam legitime præscriptam utpote ultra centum annos durantem habeant contra leges ecclesiasticas irritantes matrimonii; consequens est, illos eisdem non amplius stringi. Nam contra est, quod consuetudines hæreticorum contra leges ecclesiasticas irrationabiles ac penitus irritæ, nulliusque valoris sint, juxta dicta lib. I, tit. IV, de *Consuetud.* § 3, n. 143, ubi vide. Hinc non obstante hac hæreticorum consuetudine irritum declaratum est matrimonium sine parochi contractum juxta dicta n. 141.

145. Confirmatur, quia si consuetudines hæreticorum contra leges ecclesiasticas valerent, sequeretur, eos nullis amplius obligari legibus; cum contra omnes induxerint consuetudinem, et non sit major ratio, cur consuetudo eorum valeat contra unam, et non contra aliam; atqui hoc est contra unanimem, simulque absurdum; nam ex eo sequeretur, frustraneas de facto esse cunctas leges contra hæreticos factas, et contra totum tit. VII. de *Hæreticis* in lib. V, *Decretalium*.

146. *Respondetur ad auctoritatem doctorum pro valore matrimonii hæreticorum scribentium.* — Instabis, adesse tamen plures doctores classicos, ut Layman, lib. V, tr. X, p. 2, cap. IV, n. 7; Tanner, tom. IV, disp. 8, q. 3, dub. 6; Dicastill., de *Matrim.*, disp. 3, dub. 10; Sporer, p. 4, cap. I, sect. 1, n. 33, docentes valere cuncta hæreticorum ma-

trimonia sine præsentia parochi catholici contracta etiam in locis, ubi promulgatum est concilium Tridentinum, et facile haberi potest parochus.

Ad hanc instantiam respondetur, hos doctores non esse audiendos, eo quod nullum solidum afferant fundamentum. Nec enim pro eis solide quid probat hæreticorum consuetudo, uti jam ostendimus: nec tacitus consensus summi Pontificis scientis et tacentis, ac benigna interpretatio, quod decretum Tridentinum ad hæreticos se non extendat, quia contra hoc expressissime militant repetitæ declarationes cardinalium, et mens Pontificis aperte manifesta per dicta n. 132. Plura contra hæc vide apud Gobath, tr. IX, casu 18, a. n. 461.

Dices adesse quoque declarationes cardinalium dicentium, matrimonia hæreticorum valere. Resp. Illas declarationes loqui de matrimoniis contractis in locis, ubi non est promulgatum concilium Tridentinum, vel non est facilis accessus ad parochum.

147. *Matrimonia hæreticorum cum impedimento dirimente contracta sunt invalida, ubicunque contrahantur.* — Dicitur etiam in conclusione n. 142, posita: « ubicunque tandem contracta: » quia quamvis matrimonia cum impedimento clandestinitatis contracta in locis, ubi Tridentinum non est promulgatum, sint valida per dicta n. 140. eo quod concilium Tridentinum ad valorem illius sui decreti expresse requirat promulgationem in singulis parochiis: tamen valida non erunt hæreticorum matrimonia in loco non promulgati concilii contracta cum alio quam clandestinitatis impedimento dirimente, quia leges ecclesiasticæ alia impedimenta statuentes, talem promulgationem non requirunt, sed hoc ipso quod sint insertæ juri communi sive veteri, sive antiquo, solito modo, promulgato, obligant ubique etiam ubi particulariter promulgatæ non sunt per dicta lib. I, tit. II, de *Constit.*, § 3. Et certe si omnium legum ecclesiasticarum promulgatio deberet fieri etiam in locis hæreticis, vix ullis illi obligarentur legibus ecclesiæ, utpote quæ apud eos nunquam promulgantur, imo frustra factæ essent, et adhuc fierent tot leges contra hæreticos, utpote quos defectu promulgationis nulla obligaret.

148. *De matrimoniis hæreticorum Augustæ, Ratisbonæ, in Anglia, Saxoniam, Suevia, Prussia, Hollandia contractis.* — Infertur proin-

de I. Omnia matrimonia hæreticorum Augustæ, et Ratisbonæ contracta esse nulla ac invalida, quia ibidem concilium Tridentinum est promulgatum, possuntque ibidem facile habere ordinarium aut parochum.

149. Inferitur II. Matrimonia hæreticorum contracta in Anglia, Scotia, Saxonia, Suecia, Frisia, Dania, Pomerania esse valida, quia juxta dicta n. 137, ibi nunquam fuit promulgatum concilium Tridentinum.

150. Inferitur III. Matrimonia hæreticorum contracta in Hollandia, aut ei unitis provinciis esse valida, ibi, ubi non est, nec haberi potest ordinarius aut parochus catholicus: secus, ubi haberi potest; quia in his provinciis concilium Tridentinum fuit promulgatum.

151. An matrimonia hæreticorum sint invalida ex eo, quod non sint sacramenta, vel dissolubiliter contrahantur? Remissive. — Quæritur V. An invalida sint matrimonia hæreticorum ex eo, quod non sint sacramentum, et dissolubiliter contrahantur? Resp. Hanc quæstionem ventilari infra. (ADNOTATIO LXXV.)

TITULUS IV.

De sponsa duorum.

1. *Ratio continuationis.* — Contingit nunquam quod quis cum duobus successive contrahat, hinc sequitur præsens titulus statuens, quid juris in hoc casu. Et quamvis præsentis tituli capitula tantum loquantur de illis, qui cum duabus de præsentis, seu ipsum matrimonium contrahere attentant, tamen canonistæ communiter hic etiam examinant casum, quo quis cum duabus sponsalia de futuro contrahit. Quos imitantes nos quoque faciemus, simulque de impedimento publicæ honestatis trademus.

2. *Duos maritos aut uxores simul habere, jure divino et humano illicitum, atque invalidum est.* — Quæritur I. Ad, et quomodo illicitum ac invalidum sit matrimonium cum duabus vel duobus, seu habere duas uxores, aut duos maritos. Resp. jure humano, canonico et civili, ac etiam divino illicitum invalidumque esse matrimonium cum duabus aut duobus simul. Unanimis ac certa catholicorum, de jure canonico patet toto

præsentis, tit. *de Sponsa duorum*, de jure civili habetur § 6, *Instit. de nuptiis*, ibi: « Eadem duobus nupta esse non potest: » et infra: « Duas uxores eodem tempore habere non licet, » cum concordantiis. De jure divino constat ex Matth. 19, estque definitum de fide a concilio Tridentino, sess. 24, can. 2, ibi: « Si quis dixerit, licere christianis plures habere uxores, et hoc nulla lege divina esse prohibitum, anathema sit. »

3. *Ut proin nec consuetudo, nec dispensatio pontificia aliquid contra illud valeat.* — Inferitur proin cum unanimi doctorum, nec consuetudine, nec dispensatione pontificia fieri posse, quod quis habeat duas uxores, aut aliqua duos maritos; quia contra jus divinum consuetudo nec quidquam valet, c. fin. *de Consuet.* nec dispensatio pontificia per dicta lib. I, tit. II, *de Constit.* § 18, n. 433.

Nec obstat, quod in lege veteri patriarchis et Judæis plures uxores habere licitum et validum fuerit. Resp. enim cum c. *Gaudemus*: 8, *de Divortis*, id divina dispensatione factum esse, quam concedere quamvis adhuc possit Deus, tamen de facto non concessit, sed potius Christus eam prius datam revocavit, Matth. 19.

4. *Pœna attentantium contrahere cum duabus.* — Resp. II. Qui vivente uxore matrimonium cum alia attentat, incurrit pœnam infamiæ, l. 1, in fine, *De his, qui nolantur infamia*, et l. 2, c. *de Incestis nupt.* ibi: « Neminem, qui sub ditione sit romani imperii, binas uxores habere posse, vulgo patet; cum etiam in edicto prætoris hujusmodi viri infamia notati sint. » Imo gladio et ultimo supplicio in romano imperio puniuntur, si secundum matrimonium consummaverint, juxta ordinationem Caroli V, art. 121. (ADNOTATIO LXXVI.)

5. *Si quis sponsalitia de futuro cum duabus contrahit, sponsalia posteriora etiam juramento firmata invalida sunt.* — Quæritur II. Quid juris? et cui adhærere debeat, si quis cum duabus, aut quæ cum duobus sponsalia de futuro contrahit, præsertim si cum sponsa secunda fornicatio, aut etiam imprægnatio intervenit? Resp. I. Si quis, vel quæ cum duabus, aut duobus sponsalia de futuro contrahit, nec copulam habuit cum secunda sponsa, irrita et nulla sunt sponsalia posteriora, etiamsi juramento sint firmata; consequenter adhærere tenetur priori sponsæ, si hæc velit. Abbas, in c. *Sicut*. 22, *de Spon-*

sal. et matrim. n. 8, et ibi Joan. Andreas, n. 4; Anchoranus, n. 3; Sanchez, lib. I, *de Sponsal.* disp. 50, eoque teste unanimis et certa aliorum, arg. cit. c. *Sicut. de Sponsal.* et c. *Unico de Sponsal.* in 6. Ratio est, quia, quod uni jam promissum est, ac vi promissi jure debetur, alteri promitti amplius non potest.

Nec obstat, quod secunda sponsalia quis firmet juramento; quia, cum tale juramentum sit in præjudicium tertii, illicitum et vinculum iniquitatis est, ac propterea obligatorium non censetur, arg. c. *Quanto*. 18, *de Jurejur.* can. *Inter cætera*, cau. 22, q. 4, cum concordantiis. « Nam non est obligatorium contra bonos mores præstitum juramentum, c. 58, *de Reg. jur.* in 6. »

6. *Etsi eisdem accesserit copula, casu quo secunda sponsa conscia fuit priorum sponsalium.* — Resp. II. Etsi posterioribus sponsalibus accedat copula, aut etiam imprægnatio, nulla sunt et irrita, si cum primo quoque sponso aut sponsa habita fuit copula, aut posterior sponso aut sponsa conscius fuit, quod matrimonium ei promittens, prius jam cum alia contraxerit sponsalia. Palao, *de Sponsal.* disp. 1, pun. 22, n. 5; Pontius, *de Sponsal.* lib. XII, cap. xiv, cum communi ac certa aliorum. Ratio primæ partis est, quia si cum prima quoque sponsa habita fuit copula, ejus utpote prioris jus majus est; tum per jura n. præced. allegata: tum per *Regulam* 54, *Jur.* in 6. « Qui prior est tempore, potior est jure. »

Ratio secundæ partis est, quia, si ea pars, cum qua contracta sunt posteriora sponsalia, conscia fuit priorum sponsalium, jam hoc ipso particeps fuit delicti iniquæ promissionis, ac nullitatis ejusdem; consequenter contra jus prioris sponsæ aut sponsi prætereundum nihil potest; præsertim cum decepta dici non possit, arg. l. 1, § 6, ff. *de Edilit. edict.*

7. *Imo etsi ignara fuerit priorum sponsalium.* — Resp. III. Etiam in casu, quo posterioribus sponsalibus accessit copula, et pars illa, cum qua posteriora sponsalia fuere contracta, ignara fuerit priorum sponsalium, consequenter vere decepta, valent sponsalia priora, adhærendumque est priori sponso aut sponsæ. Sanchez, *de Sponsal.* disp. 49, n. 5; Gutierrez, *de Matrim.* cap. xxvii, n. 7, in fine; Henriquez, lib. XI, *de Matrim.* cap. xiii, n. 3, et alii contra Palao, loc. cit. n. 6; Pontium, loc. cit. n. 4, arg. l. *Non dubium*. 5, §. *Sed et si.* c. *de Legib.* et c. *Illud. de*

Jure patronat. Ratio est, tum quia per injuriam posteriori illatam non debet, nec potest auferri jus suum priori. Tum quia magna aperiretur via fraudibus et dolis, dum quis liberari a priori sponsa, et cum alia conjungi cupiens, absque omni alia causa illico se liberare posset, spondendo nempe alteri matrimonium, et copulam cum eadem habendo.

8. *Et grave patiatur damnum, prior vero sponsa modicum aut nullum.* — Limitat quidem Sanchez, loc. cit. n. 6, et alii conclusionem in casu, quo posterior sponsa, grave, et non aliter quam matrimonio reparabile damnum patitur, e contra sponsa prior nullum, vel non nisi modicum damnum sentiret; tunc enim aiunt, hanc ea æquitate saltem, et charitate teneri cedere juri suo, et suslinere leve damnum illud, ut altera a gravi liberetur. Verum hanc limitationem saltem pro foro externo merito rejicit Gutierrez, loc. cit. n. 7. Tum quia nullo jure potest probari, ut, quod sibi de jure competit, alteri ex charitate relinquat, vel ad liberandum alterum a gravi malo jus suum derelinquat. Unde esto casus contingere posset, quod prima sponsa ad evitandum grave damnum secundæ in foro interno ex charitate teneretur, non apparet tamen, quo jure in foro externo ad id compelli posset.

9. *Solvitur objectio.* — Objicies cum adversariis, quando alicui prius venditur equus, et postea idem alteri venditur, simul et traditur, manet equus posteriori emptori, l. *Quoties. c. de Rei vendicat.* ergo idem dicendum de sponsalibus, eo quod accedente copula in secundis sponsalibus corpus quali actu tradatur. Resp. negando consequ. et paritatem. Disparitas est: tum quia, illud, non item hoc in jure expressum habetur. Tum quia per copulam corpus non ita traditur sponsæ secundæ, sicut equus secundo emptori; cum per copulam sponsalia sequentem non amplius efficiatur matrimonium, sicut erat ante concilium Tridentinum, c. *Veniens*. 15, et c. *Is qui fidem et sponsal. et matrim.* consequenter etiam post copulam talem sponsa secunda nullum jus acquirat in corpore sponsi, nec illo ante matrimonium licite uti potest, uti equo statim licite uti, et de eo pro libitu disponere post traditionem potest secundus emptor.

10. *Impedimentum publicæ honestatis, quid?* — Dices, quando unus agit de damno vitando, et alter de lucro quærendo, potius